

HUR HAR DET GÅTT?

Högskoleverkets kvalitetsgranskningar år 2004

Högskoleverkets rapportserie 2005:20 R

 HÖGSKOLEVERKET
National Agency for Higher Education

HUR HAR DET GÅTT?

Högskoleverkets kvalitetsgranskningar år 2004

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

HUR HAR DET GÅTT?

Högskoleverkets kvalitetsgranskningar år 2004

Utgiven av Högskoleverket 2005

Högskoleverkets rapportserie 2005:20 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen,
Britta Lövgren, Ragnhild Nitzler, Staffan Wahlén

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning, Alexander Florencio

Foto: Scanpix/Philip Karlberg

Tryck: Elanders Gummessons AB, Falköping, april 2005

Tryckt på miljömärkt papper

INNEHÅLL

FÖRORD	4
SAMMANFATTNING	6
ÄMNES- OCH PROGRAMUTVÄRDERINGAR ÅR 2004	8
Vad visar utvärderingsrapporterna?	9
God kvalitet – trots ifrågasättanden	15
NÅGRA TEMAN	16
Språkvetenskapliga utbildningar vid universitet och högskolor	17
Lärarreformen	19
Bildning	22
Bedömarna	23
RESULTAT OCH EFFEKTER	26
Handlingsplaner visar på åtgärder	27
Återföringskonferenser visar fler effekter	28
Exempel på vidare studier	28
Samverkan, profilering och koncentration	29
Rekommendationer till regeringen	30
INTERNATIONELLA UTBLICKAR	32
Bolognaprocessen	33
ENQA och utvärdering av den högre utbildningen i Europa	33
Gemensam europeisk utbildning och dess kvalitetssäkring	35
Utvärdering av lärosätenas internationaliseringsarbete	35
PÅ VÄG MOT ETT NYTT KVALITETSGRANSKNINGSSYSTEM	36
Variationer i tillvägagångssätt	37
Idéskiss till ett nytt kvalitetsgranskningssystem	37
Vad händer nu?	39
REFERENSER	40

FÖRORD

Fyra års utvärderingar inom ramen för det sexåriga kvalitetsgranskningssystemet är genomförda. Det femte årets utvärderingar är i full gång och förberedelser pågår för det sjätte och sista året. Samtidigt har idéerna om hur kvalitetsgranskningarna ska vara utformade efter år 2006 börjat att ta form. En viktig grund för framtiden har lagts med alla de granskningar som nu genomförts – ett omfattande och imponerande arbete. Under åren 2001–2004 har cirka 1 000 utbildningar granskats av närmare 500 bedömare. Till detta kommer insatser från studenter, doktorander, lärare, kvalitetsansvariga och rektorer för lärosätena, förutom från Högskoleverkets medarbetare.

Den internationella utvecklingen påverkar såväl svensk högre utbildning som kvalitetsgranskningen av densamma. Vid nästa möte inom ramen för Bolognaprocessen, i Bergen i maj 2005, diskuteras ett förslag till kvalitetssäkring av både utbildning vid de europeiska universiteten/högskolorna och utvärderingsorganisationer i Europa. Högskoleverket har mycket aktivt medverkat i att utforma det förslag som ska överlämnas vid ministermötet i Bergen. Andra beslut som påverkar framtiden är förestående förändringar av examensordningen som enligt planerna ska presenteras i en proposition i maj 2005.

I tidigare års sammanfattande analyser har tre nyckelbegrepp presenterats: samverkan, profilering och koncentration, begrepp som pekar ut önskvärd förändringsinriktning för svensk högre utbildning. I den här rapporten ges exempel på hur begreppen tillämpas i praktiken, något som Högskoleverket avser att återkomma till i en särskild temautvärdering.

Bland de många utbildningar som granskats under år 2004 finns den nya lärarutbildningen, som långt ifrån funnit sina former när utvärderingen genomfördes. Den ägnas särskild plats i den här rapporten. Det får även språkutbildningarna, där utvärderingarna visar att numera samtliga språk, utom engelska, är att betrakta som småspråk i bemärkelsen få studenter och små utbildningsmiljöer. Inom språkområdet finns glädjande nog exempel på initiativ som tagits till såväl samverkan som till koncentration.

Det är en spännande tid som ligger framför oss. Att tillsammans verka för Sveriges del i den internationella utvecklingen av högre utbildning och kvalitetssäkring är en utmaning. Högskoleverket ser fram mot ett gott samarbete i dessa frågor.

Jag vill också passa på att tacka den internationella rådgivande gruppen, the Advisory Board, som de senaste fem åren genom sina konstruktiva förslag bidragit till att utveckla kvalitetsgranskningarna.

Denna rapport är en del av redovisningen till regeringen enligt Högskoleverkets regleringsbrev och har diskuterats i verkets styrelse.

Sigbrit Franke
Universitetskansler

SAMMAN- FATTNING

Efter att cirka 160 bedömare under år 2004 har genomfört över 300 granskningar av olika ämnen och yrkesexamina kan konstateras att svensk högre utbildning håller en god kvalitet. Samtidigt har årets utvärderingar visat på stora problem inom ett par områden. Det ena rör lärarutbildningen där allvarliga brister har identifierats. Här krävs snabba åtgärder såväl av regering och kommuner som av lärosätena. Även Högskoleverket kommer att gå vidare med särskilda uppföljningar och studier och kommer redan efter två år att genomföra en förnyad utvärdering. Det andra området rör utbildningar i språk. I och med 2004 års utvärderingar har så gott som samtliga språkutbildningar utvärderats. Det mönster som framträder är att även språk som franska och tyska numera kan karaktäriseras som småspråk, det vill säga språk som har få studenter och små miljöer. Högskoleverket efterlyste redan år 2003 en nationell språkpolitik, något som nu framstår som allt mer brådskande. Samtidigt kan noteras att lärosätena tar initiativ till samverkan, profilering och koncentration inom språkområdet.

Utvärderingarna ger tydliga effekter i form av kvalitetsutveckling. Det visar de handlingsplaner Högskoleverket begär in då en examensrätt har ifrågasatts. De återföringskonferenser som avslutar varje utvärdering visar också på effekter liksom de särskilda studier som har genomförts. Effekterna kan vara av olika typer: till exempel konkreta åtgärder i form av förstärkning av lärarkompetens, organisatoriska förändringar eller en ökad medvetenhet om kvalitetsfrågor. Utvärderingarna används också som beslutsunderlag och leder dessutom vidare till nya uppdrag, utredningar och beslut. Effekterna rör såväl studenterna som lärosätena, men också den politiska nivån. Under samtliga år som ämnes- och programutvärderingarna har genomförts har bedömarna uppmanat lärosätena att profilera, samverka och koncentrera sin verksamhet, så även i år. I rapporten ges exempel på konkreta planer på och faktiskt genomförd samverkan, profilering och koncentration. Hög-

skoleverket har under de fyra årens granskningar riktat rekommendationer till regeringen att vidta vissa åtgärder. Flera av dessa rekommendationer har givit resultat.

Bolognaprocessen, det vill säga gemensamma insatser för att europeisk utbildning ska bli bättre samordnad och internationellt än mer konkurrenskraftig, fortskrider och dess påverkan blir allt mer påtaglig. Den gäller såväl examenssystemet som utvärderingen av högre utbildning. Ett förslag från den europeiska samarbetsorganisationen för kvalitetssäkring (ENQA) innebär principer både för intern kvalitetssäkring på lärosätena och extern utvärdering av högre utbildning liksom för hur utvärderingsorganisationer (som Högskoleverket) ska säkra och utveckla kvaliteten i sin egen verksamhet. Utvärderingsorganisationer ska enligt förslaget ansöka om att bli godkända. Högskoleverket uppfyller sedan länge de uppsatta kraven för att ackrediteras som utvärderingsorganisation, men förbereder en formell ansökan till ENQA.

Enligt en särskild enkätstudie anser de bedömare som Högskoleverket anlitat att Högskoleverkets utvärderingsmodell fungerar väl. Vid särskilda seminarier med student- och doktorandbedömare lämnas samma omdöme. Såväl seminarier som enkätstudier är viktiga underlag för utformningen av det kvalitetsgranskningssystem som år 2007 efterträder det nuvarande. En annan viktig utgångspunkt är vad som händer inom ramen för Bolognaprocessen.

Högskoleverket har utarbetat en idéskiss till kommande kvalitetsgranskningssystem som diskuterats med såväl rektorer som kvalitetsansvariga och då bemötts positivt. Förslaget innebär granskningar av hur lärosätenas egna system för kvalitetskontroll och kvalitetsutveckling bidrar till kvaliteten, ett mindre antal ämnes- och programutvärderingar med uppföljningsdata som grund, tematiska utvärderingar, prövningar av ”särskilt framstående utbildningsmiljö” samt examensrättsprövningar.

**ÄMNES- OCH
PROGRAM-
UTVÄRDERINGAR
ÅR 2004**

Under år 2004 har ett mycket stort antal ämnes- och programutvärderingar genomförts, vilket inneburit fler granskningar än under något tidigare år. 339 grund- och forskarutbildningar har granskats jämfört med till exempel år 2003 då antalet var 195. Flera språkutbildningar har ingått i 2004 års utvärderingar: engelska, tyska, franska, spanska, rumänska, italienska och portugisiska. Nu återstår endast utbildningar inom två språkblock att utvärdera: finsk-ugriska språk och östasiatiska språk. Dessa ämnen utvärderas under år 2005. Under åren som gått har det blivit alltmer tydligt att problemet med småspråken snarast måste få en lösning. Därför redovisas redan i den här rapporten en sammanfattande analys av vad Högskoleverket har sett vid gjorda kvalitetsgranskningar av språkämnen under de gångna åren.

Två mycket omfattande utvärderingar som genomförts år 2004 avser dels pedagogikämnet, dels utbildningar som leder till lärarexamen. Utvärderingen av pedagogiken är den hittills mest omfattande avseende antalet granskningar – 82 granskningar av grund- och forskarutbildningar ingår. Lärarexamensutvärderingen är en del av Högskoleverkets granskningsuppdrag och samtidigt en utvärdering av den lärarutbildningsreform som genomfördes år 2001. Utvärderingen väckte stort intresse såväl under själva utvärderingsprocessen som när den färdiga rapporten publicerades. Bland utvärderingar publicerade under år 2004 finns också en granskning av lokala program, nämligen personal- och arbetslivsprogram vid tolv lärosäten.

Följande ämnen och yrkesexamina har ingått i 2004 års utvärderingar¹:

Tabell 1: Utvärderingar och antal granskningar

Utvärdering	Antal granskningar
Arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, bok- och bibliotekshistoria, informations- och medievetenskap, kulturvård, museologi	20
Astronomi, fysik, hydrologi, meteorologi	38
Dietistexamen, hushållsvetenskap, kostvetenskap, kostekonomi, måltidskunskap, klinisk nutrition, nutrition	16
Engelska	34
Filosofi	26
Franska	19
Idé- och lärdomshistoria	14
Italienska, portugisiska, rumänska	11
Lärarexamen	25
Nederländska	2
Pedagogik, folkhögskollärarexamen	82
Personal- och arbetslivsprogram	12
Spanska	14
Tandläkarexamen, odontologi	8
Tyska	18
Summa	339

VAD VISAR UTVÄRDERINGSRAPPORTERNA? ABM-ämnena – unga ämnen med behov av förstärkt forskarutbildning

Kännetecknande för samtliga ämnen, undantaget biblioteks- och informationsvetenskap i Borås/Göteborg, är att de befinner sig i små och sårbara miljöer. Råd om samverkan riktas därför av bedömargruppen särskilt till museologi och arkivvetenskap. Ansvariga för biblioteks- och informationsvetenskap får däremot lovord för att ha tagit initiativ till en nordisk forskarskola i ämnet samt till återkommande ämneskonferenser.

1. Granskningarna har genomförts under 2004. Alla rapporter utom tre publicerades dock 2005 (för rapporterna se *Referenser*). Granskning av grund- och forskarutbildning i ett ämne vid ett lärosäte räknas som två granskningar.

Disputerade lektorer är en bristvara inom de flesta av de här aktuella ämnesområdena, vilket hänger samman med att ämnena är unga och att det finns få doktorandtjänster. Frågan om förstärkt forskarutbildning är därmed en viktig fråga för museologin i Umeå, kulturvården i Göteborg, bok- och bibliotekshistoria i Lund samt för biblioteks- och informationsvetenskap i Lund, Umeå och Uppsala. Förstärkningen är angelägen utifrån såväl ett kvalitativt perspektiv på ämnenas och utbildningarnas forskningsanknytning som utifrån arbetsmarknadens behov. Särskilt bekymmersam är situationen för grundutbildningen på magisternivå i informations- och medievetenskap i Linköping.

Högskoleverket ifrågasätter magisterexamensrätten i Linköping på grund av att ämnet saknar struktur och disputerade lärare.

Astronomi, fysik, hydrologi, meteorologi – varierande kvalitet

Kvaliteten i de utbildningar som utvärderats skiftar men är som helhet god. Vid de lärosäten där det finns en tillräckligt stor utbildnings- och forskningsmiljö får studenterna i grundutbildningen överlag ett gott ämnesmässigt innehåll vilket även skapar en god grund för vidare studier inom en forskarutbildning. Genomgående står sig den svenska forskarutbildningen också väl internationellt. Fysikutbildningen i landet domineras kraftigt av män. Endast 10 procent av lärarkåren är kvinnor och under perioden 1996–2003 var andelen kvinnor 16 procent av dem som tog ut en doktorsexamen. Även om man på lärosätena är medveten om att balansen mellan andelen kvinnor och män inte är acceptabel, råder en viss uppgivenhet inför möjligheterna att åstadkomma förändringar. Vid Lunds universitet har dock lärosätet en princip att om institutionen anställer en kvinnlig doktorand samtidigt som

antalet kvinnliga doktorander understiger 20 procent, utdelas centrala medel för att anställa ytterligare en kvinnlig doktorand. Jämställdhetsfrågan rör även på vilket sätt utbildningen i sig är jämställd samt synen på jämställdhet bland personal och studenter. Då dessa frågor sällan diskuteras ges en rekommendation om att de bör belysas av alla som är involverade i utbildningen.

Högskoleverket ifrågasätter kandidatexamensrätten i fysik vid Högskolan i Gävle på grund av bristande forskningsanknytning. Vid Högskolan i Jönköping, ifrågasätts kandidatexamensrätten på grund av för lite matematikinnehåll i utbildningen samt för svagt djup i fysikämnet. Magisterexamensrätten i fysik vid Örebro universitet ifrågasätts på grund av bristande progression i ämnet och brist på disputerade lärare och handledare. Det innebär att Örebro universitet inte heller har tillräckliga förutsättningar att bedriva forskarutbildning i fysik.

Dietistexamen och kostutbildningar – tvärvetenskapligt om mat och näring

Dietistexamen är en yrkesexamen och även övriga kostutbildningar (hushållsvetenskap, kostvetenskap, kostekonomi, måltidskunskap, klinisk nutrition, nutrition) har anknytning till praktisk yrkesutövning. Samtliga ämnen har genomgått en akademiseringsprocess och flera utbildningar ligger nu långt framme när det gäller forskningsanknytning. Karolinska institutets utbildning i nutrition framhålls av bedömargruppen för sin starka forskningsbas och sin goda internationella orientering. Även dietistutbildningarna vid Göteborgs, Umeå och Uppsala universitet håller god kvalitet och har ett högt söktryck.

Inom flera av utbildningarna råder dock fortfarande brist på disputerade och forskningsmeriterade lärare. Med undan-

tag för de medicinska miljöerna är forskarutbildningarna inom kostområdet små. Bedömargruppen uppmanar därför till mer samverkan.

Flera av ämnena har en mycket bred tvärvetenskaplig ansats som spänner över såväl humaniora och samhällsvetenskap som naturvetenskap och medicin. Samtidigt som det är nödvändigt att ha en bred syn på områden som mat och näring, kan det vara svårt att uppnå djup i teori och metod. Restauranghögskolan i Grythyttan vid Örebro universitet får kritik på denna punkt och rekommenderas att stärka den vetenskapliga förankringen och identiteten innan man inför en magisternivå.

Engelska – en i huvudsak positiv utveckling

Engelska är det dominerande främmande språket i Sverige. Det är också det största språkämnets vid universitet och högskolor. Kraven på grundutbildningens högre nivåer har skärpts under senare tid. Uppsatser visar prov på större metodisk och teoretisk medvetenhet och hävdar sig även i ett internationellt perspektiv. Kvaliteten är god vid universiteten och vid många av högskolorna. Vid till exempel Blekinge tekniska högskola bedrivs kvalificerad grundutbildning och forskarutbildning och högskolans återkommande forskarskola i engelsk litteratur lockar forskare från hela Sverige och även utlandet.

Grundutbildningens största problem är nybörjarnas varierande förkunskaper, framför allt i skriftlig språkfärdighet, något som avspeglas även på högre nivåer. Det förefaller som om detta är ett särskilt problem inom lärarutbildningen.

Forskarutbildningens produktivitet har ökat på de flesta universitet. Under de senaste fem åren har sammanlagt dubbelt så många personer disputerat som under motsvarande period för tio år sedan. Dock varierar antalet mellan lärosätena. Lunds och Uppsala universitet svarar tillsammans för mer än

hälften av det totala antalet. I huvudsak fungerar forskarutbildningen väl. Situationen vid Örebro universitet är dock bekymmersam. På grund av otillräcklig kritisk och kreativ miljö bedöms Örebro universitet sakna förutsättningar att bedriva forskarutbildning i engelska.

Filosofiområdet

– mansdominerade orienteringsämnen

Ämnen inom filosofiområdet fungerar idag framför allt som bi- och orienteringsämnen. Tillströmningen av studenter är god, men de flesta studenter läser bara en eller högst två terminer. Det innebär att studiemiljöerna på C- och D-nivå, och i ännu högre grad i forskarutbildningen, är små vilket kan medföra svag kritisk och kreativ miljö. Bristen på samarbete försvagar dessutom en redan sårbar miljö. Ökat samarbete både inom Sverige och övriga Norden är förslag till hur lärosätena kan åstadkomma förbättringar.

Filosofiämnenas domineras av män, det gäller såväl lärare som studenter/doktorander. I Stockholm är andelen kvinnliga doktorander lägst i landet. Motsvarande mansdominans finns inte i övriga Norden. Lärarkapaciteten är ojämnt fördelad i landet, vilket innebär att det på vissa håll råder överkapacitet. På andra håll är lärarnas arbetsituation ansträngd med vikarier, arvoderade timlärare och tillfälligt förordnade lärare.

I Stockholm och Lund finns de största och bäst fungerande forskningsmiljöerna.

Problem som att studenterna lämnar utbildningen i förtid och att rekryteringen behöver ökas får liten uppmärksamhet av institutionerna. För att stärka rekryteringen uppmanas utbildningarna att förbättra studentinformationen. Bedömargruppen konstaterar vidare att mängden undervisning i ett internationellt perspektiv framstår som anmärkningsvärt låg. En ökning av undervisningens omfattning är en av de ange-

lägnaste åtgärderna för att förbättra grundutbildningens kvalitet, menar bedömare. Resultaten, i form av genomströmning på grundutbildningsnivån, är överlag tämligen låga med få undantag.

Högskoleverket kommer inom ramen för sin tillsyn att särskilt granska efterlevnaden av de individuella studieplanerna inom forskarutbildningen vid Göteborgs universitet.

Franska – har förlorat mark

Franska hör till de traditionella skolspråken men har på senare år förlorat mark, i skolan såväl som inom högskolans grundutbildning. Antalet studenter på högre utbildningsnivåer är litet och bortfallet är särskilt stort mellan A- och B-nivå. Den samlade lärarkompetensen är hög men något ojämnt fördelad. Grund- och forskarutbildningsmiljöerna vid Lunds och Stockholms universitet håller särskilt hög kvalitet. I likhet med italienska och spanska erbjuds även nybörjarkurser i franska. Kurserna är eftersökta men fungerar inte som rekryteringsbas. Trots rekryteringsproblem uppmanar bedömargruppen till en diskussion om höjning av förkunskapskraven.

Kandidatexamensrätten i franska vid Högskolan i Skövde respektive vid Södertörns högskola ifrågasätts framför allt på grund av otillräcklig lärarkompetens.

Idéhistoria – ett bildande ämne

Idé- och lärdoms historia fyller en viktig funktion som bildningsämne i svensk högre utbildning. Många studenter väljer att läsa motsvarande en A-kurs, eller mindre specialkurser. Övergångsfrekvensen till högre nivåer är däremot låg. Inom ämnet finns mycket kompetenta och kvalificerade lärare samt många nöjda studenter. Utbildningarna rekommenderas att förstärka de internationella inslagen genom att till exempel in-

föra mer nordisk och engelsk litteratur och uppmuntra till fler studentutbyten. När det gäller forskarutbildningen behöver mål och krav tydliggöras. Som det nu är har doktoranderna krav på sig att skriva en omfattande avhandling på kortare tid än tidigare, vilket har lett till ökad oro och stress.

Den väntande arbetsmarknaden är inte uppenbar för ämnets studenter. Bedömargruppen lyfter här fram den myckna skrivträningen i olika genrer, det kritiska tänkandet och förmågan att hantera olika typer av källmaterial som gångbara även på den utomakademiska arbetsmarknaden. Lärosätena rekommenderas att genomföra fler uppföljande studier av tidigare studenter som kan ge information om arbetsmarknaden.

Italienska, portugisiska och rumänska

– rekryteringsvårigheter

Grund- och forskarutbildningarna i italienska vid Göteborgs, Lunds och Stockholms universitet håller god kvalitet. Storleken på forskningsmiljön vid Stockholms universitet gör verksamheten där till landets ledande. Samtliga ämnen har rekryteringsvårigheter. Det gäller även italienska, som är ett relativt vanligt förekommande gymnasiespråk. Den ekonomiska räddningen har varit att erbjuda rena nybörjarkurser utan förkunskapskrav på en nivå som knappast kan kallas akademisk. Kurserna utgör inte heller någon nämnvärd rekryteringsbas för fortsatta studier i ämnet.

Portugisiska och rumänska erbjuds endast vid vardera ett lärosäte, i Stockholm respektive i Lund. Ett gott samarbete mellan portugisiska och forskarskolan FoRom i spanska har bidragit till att antalet disputationer de senaste åren har ökat väsentligt. Rumänska språket, där helt webbaserade kurser erbjuds, har lyckats locka till sig skandinaver bosatta i hela världen.

Högskoleverket ifrågasätter examensrätten för magisterutbildningen i italienska vid Uppsala universitet främst på grund av brister i lärarkompetensen.

Lärarytbildningen

– en utbildning som inte funnit sina former

Den nya lärarytbildningen som infördes år 2001 hade inte funnit sina former när utvärderingen slutfördes höstterminen 2004. Vid granskningen upptäckte bedömargruppen många och graverande brister. De problem som bedömargruppen påtalar är allvarliga och mer eller mindre omfattande vid olika lärosäten. Högskoleverket anser att snabba och kraftfulla åtgärder omedelbart måste sättas in och rekommenderar såväl regering som lärosäten och kommuner att skyndsamt vidta nödvändiga åtgärder.

Med tanke på att få studenter hade slutfört utbildningen vid utvärderingens genomförande har Högskoleverket beslutat att i dagsläget inte ifrågasätta examensrätten utan istället vidta en rad åtgärder. Samtliga lärosäten uppmanas att inkomma med en skriftlig redovisning över hur de garanterar att för läraryrket centrala kunskapsområden behandlas i utbildningen. I särskilda studier ska granskas dels examensarbetenas kvalitet, dels examinationsformerna och hur de påverkar undervisning och inläring. Högskoleverket kommer också att inom ramen för sin tillsyn granska de särskilda organens ansvar och befogenheter. Resultaten av utvärderingen kommer att följas upp i en förnyad utvärdering om två år. Om det då visar sig att allvarliga brister kvarstår, kommer examensrätten att ifrågasättas för de lärosäten som inte uppfyller kvalitetskraven. En mer utförlig redovisning av lärarytformen ges längre fram i rapporten.

Nederländska – litet ämne med god kvalitet

Utbildningen, som endast finns i Stockholm, håller en hög språkvetenskaplig nivå med både djup och bredd, har god forskningsanknytning och uppsatser av god kvalitet, även om antalet är litet. Som de flesta andra s.k. småämnen befinner sig nederländska i en sårbar miljö med få studenter och begränsade lärarresurser. Situationen är i längden ohållbar, då ämnets studenter med kort varsel kan stå utan ansvariga lärare. Utbildningen försöker dock kompensera sårbarheten genom samverkan med närliggande ämnen och enheter.

Pedagogikämnen

– stort och mångfacetterat ämnesområde

Pedagogik är inget enhetligt ämne utan kännetecknas av mångfald och variation när det gäller benämningar och begrepp på kurser, inriktningar, program och examensämnen. Denna mångfald riskerar att bidra till en oklar ämnesidentitet och utarmning av ämnet. Bedömargruppen konstaterar att ämnet tycks ha försvagats påtagligt vid många högskolor under senare år, men finner ändå att såväl grund- som forskarutbildningen i de utvärderade ämnena i huvudsak fungerar väl. Lärosätena rekommenderas att utifrån medvetna ställningstaganden bättre tydliggöra olika inriktningar och benämningar.

Pedagogikämnen är mycket kvinnodominerade. Bland studenterna och lärarna är kvinnorna i majoritet upp till och med lektorsnivå, medan männen är i majoritet bland docentkompetenta lektorer och professorer.

En generell iakttagelse är att de flesta lärosäten har svårt att få studenter att fortsätta studierna på C- och D-nivå. Ett stort utbud av kurser på olika nivåer fyller dock en viktig funktion som fortbildning för olika yrkesaktiva. Forskarutbildning i pedagogik har en förhållandevis stor omfattning där den förekommer och vid många lärosäten tillhör pedagogik de ämnen som har flest forskarstuderande och flest disputerade.

Merparten av institutionerna har någon relation till lärutbildningen. Den lokala friheten är stor vad gäller möjligheter att bestämma arten och omfattningen av pedagogik i lärutbildningen. Pedagogikämnet har härigenom fått varierande utrymme inom landets lärutbildningar, från 60 poäng i Örebro till några få poäng på andra håll. På orter där pedagogikämnet förutsätts finna former för samverkan med lärutbildningarna, pågår ett mer eller mindre intensivt arbete med att både avgränsa från och bidra till lärutbildningens behov.

Många studenter studerar på deltid och yrkesarbetar samtidigt, vilket sägs bidra till den dåliga genomströmningen på många håll. Mycket få alumnundersökningar är gjorda som skulle kunna visa på ämnets yrkesrelevans och en allmän rekommendation är att genomföra uppföljningar i större utsträckning.

Personal- och arbetslivsprogrammen

– lika men ändå olika

Utbildningarna, som erbjuds i sammanhållna program med likartade namn, är eftersökta och fyller ett behov på dagens arbetsmarknad. Trots liknande namn på utbildningarna skiljer de sig åt till både uppläggning och innehåll. Några program innehåller till största delen kurser som är utformade speciellt för programmet medan andra program innehåller fler generella kurser. Utbildningarna, som leder fram till en generell examen, uppfattas av såväl avnämare som studenter som att de ger en yrkesexamen. Profiler och tydlighet i den information som ges om utbildningarna är rekommendationer som utdelas i det sammanhanget.

Studenterna, som i stort sett är nöjda med utbildningen, visar dock ett ringa intresse för forskarutbildning, vilket förklaras med att studenternas ambitioner är inriktade på en yr-

keskarriär och att den forskningsanknytning som finns oftast inte är direkt knuten till ämnesområdet.

Spanska – snabb expansion

Spanska har expanderat snabbt i det svenska utbildningsväsendet men på grund av det lilla antalet disputationer finns relativt få disputerade lärare. Ett ganska stort antal doktorander finns nu bland annat tack vare FoRom (den nationella forskarskolan i romanska språk), vilket är positivt för ämnets utveckling. Ämnet lider dock av att institutionerna har svårt att omfördela resurser till dess förmån. Grund- och forskarutbildningsmiljöerna vid Göteborgs och Stockholms universitet håller hög akademisk kvalitet. Liksom i de andra språken anordnas nybörjarkurser vid flertalet lärosäten, med kläna resultat.

Högskoleverket ifrågasätter examensrätten för magisterutbildningen vid Umeå universitet och vid Linköpings universitet på grund av brister i den akademiska kvaliteten och otillräcklig lärarkompetens. Av samma anledning bedöms Umeå universitet sakna förutsättningar att bedriva forskarutbildning i ämnet.

Tandläkarutbildningen

– god kvalitet med olika profiler

De fyra tandläkarutbildningarna framstår som ett gott exempel på hur skilda undervisningsprofiler och pedagogiska uppläggningar kan leda fram till samma mål. Alla lärosäten uppfyller kvalitetskraven och har god tillgång på kvalificerade lärare med hög vetenskaplig och klinisk kompetens och med ett engagemang för den kliniska tandvårdsutbildningen. Lärarsituationen riskerar dock att snabbt försämrans då en stor del av lärarna kommer att gå i pension de närmaste åren. Läget är särskilt kritiskt vid Karolinska institutet, där problemet accentuerats till följd av den kraftigt minskade dimensionering-

en av tandläkarutbildningen som genomfördes vid mitten av 1990-talet. Dessa nedskärningar har under en lång följd av år betytt att yngre lärare successivt har sagts upp, vilket har lett till uppgivenhet i synnerhet bland yngre lärare och forskarstuderande.

Med forskarutbildning kan utbildningen bli ända upp till tolv år: specialistutbildning tre år efter den femåriga grundutbildningen och ytterligare fyra års forskarutbildning. Många forskarstuderande bedriver dessutom sina studier på deltid, vilket förlänger tiden ytterligare. Lärosätena rekommenderas att utveckla möjligheterna till en kombination av forskar- och specialistutbildning och att fler kan bedriva sina forskarutbildningsstudier på heltid.

Tandläkarna är en internationellt rörlig grupp på arbetsmarknaden. En förutsättning för rörligheten är att utbildningen är jämförbar och likvärdig internationellt sett. Bedömaregruppen framhåller här särskilt vikten av internationella student- och lärarutbyten.

Tyska – god kvalitet men brist på studenter

Grundutbildningen i tyska är kvalitetsmässigt stark i Sverige. Lärarkompetensen är god, cirka två tredjedelar av lärarna är disputerade. De flesta lärarna har dessutom i grunden lärarutbildning eller annan pedagogisk utbildning. Trots detta är situationen för tyska språket alarmerande på grund av bristen på studenter. Försök görs för att förbättra rekryteringen

till ämnet i olika utbildningsprogram där tyska kombineras med andra ämnen, ofta ekonomi. Ett annat sätt att rekrytera studenter har varit nybörjarkurser även om dessa inte utgör någon betydande rekryteringsbas. Sedan utvärderingen initierades våren 2003 har sex lärosäten beslutat att inte ge tyska på kandidatnivå.

När det gäller forskarutbildningen påpekas att avhandlingarna är alltför omfattande och tar för lång tid att färdigställa. Rekommendationer som ges är att anpassa avhandlingsarbetet till gällande finansieringsform samt öka samarbetet om kurser i forskarutbildningen.

GOD KVALITET – TROTS IFRÅGASÄTTANDEN

Mot bakgrund av att så många som 339 granskningar genomförts under 2004 och endast 12 utbildningar ifrågasatts är slutsatsen att kvaliteten i de granskade utbildningarna generellt är god. Av ifrågasättandena har nio gällt grundutbildningen och tre avsett forskarutbildningen. Samtidigt har utvärderingen av lärarutbildningen resulterat i allvarlig kritik som i varierande grad omfattar samtliga lärosäten med examensrätt för lärarexamen. Kritiken är i många fall så allvarlig att den i det närmaste är att betrakta som ett ifrågasättande. Högskoleverket genomför därför en förnyad utvärdering om två år. Om allvarliga brister då kvarstår kommer verket att ifrågasätta examensrätten för de lärosäten som inte uppfyller kvalitetskraven.

NÅGRA TEMAN

SPRÅKVETENSKAPLIGA UTBILDNINGAR VID UNIVERSITET OCH HÖGSKOLOR

Högskoleverket har vid flera tillfällen under de gångna åren uttalat bekymmer för språkämnenas situation vid universitet och högskolor. Oron har till en början gällt utbildningar i språk som haft ett mycket litet antal studenter, dels klassiska språk, dels orientaliska och afrikanska språk. Problemen i dessa utbildningar har rört både grundutbildning och forskarutbildning och har sin orsak främst i att ämnena har för få kvalificerade lärare för att kunna bedriva utbildning på vetenskaplig grund och i att utbildningsmiljöerna är alltför små. Utvärderingarna har lett till att berörda lärosäten har varnats för att rätten att ge examina med dessa språk som huvudämne kan dras in. I samtliga fall har lärosätena vidtagit åtgärder för att undvika detta.

Sammantaget kommer Högskoleverket att under sexårsperioden ha utvärderat cirka 40 språk, som erbjuds upp till lägst kandidatexamen vid svenska universitet och högskolor.

Tabell 2: Utvärderingar av språkutbildningar 2001–2005

2001	2002	2003	2004	2005
teckenspråk	<i>slaviska språk</i>	<i>orientaliska språk</i>	tyska	<i>finsk-ugriska språk</i>
nygrekiska	bulgariska	afrikanska	nederländska	estniska
klassisk grekiska	polska	språk	<i>romanska språk</i>	finska
latin	ryska	arabiska	franska	samiska
svenska	tjeckiska	aramaiska/syriska	italienska	ungerska
nordiska språk	serbiska/kroatiska/bosniska	hebreiska	portugisiska	<i>östasiatiska språk</i>
	<i>baltiska språk</i>	hindi	rumänska	japanska
	lettiska	tamil	spanska	kinesiska
	litauiska	kurdiska	engelska	koreanska
	keltiska språk	persiska		
		swahili		
		turkiska språk		

De allra flesta av de utvärderade språken är småspråk i betydelsen att de har förhållandevis få studenter. Bland dem finns dock språk som talas av stora invandrargrupper, och/eller är

viktiga i handels- och/eller kultursammanhang. Dessa språkutbildningar har dock ofta problem med ekonomin och med lärarkapaciteten.

Bristande samarbete mellan språkinstitutioner vid olika lärosäten nämns inte sällan i rapporterna genom åren, liksom avsaknad av profilering. Det är därför intressant att notera att rektor vid Stockholms universitet i samverkan med Uppsala universitet, Mälardalens högskola och Södertörns högskola har gjort en utredning om språkens ställning vid dessa lärosäten. Resultatet är ett förslag till samverkan och i viss utsträckning en uppdelning av de olika ämnena (utom engelska) på de olika lärosätena. Vissa språk ska kunna förekomma vid både Stockholms universitet och Uppsala universitet, men lärosätena ska ges möjlighet att turas om att driva kurser olika terminer. Enligt förslaget avses Södertörns högskola inte erbjuda någon språkutbildning i egen regi med undantag av nordiska språk och engelska.

Regeringsuppdrag om småspråk

Våren 2002 fick Högskoleverket i uppdrag av regeringen att se över språkämnenas vilkas omfattning av utbildning och forskning är förhållandevis små. Utredningen fann att ekonomin är det största problemet. Om statsmakterna vill behålla en mångfacetterad språkutbildning i Sverige måste de tillföra ytterligare medel utöver den ordinarie medelstilldelningen. Högskoleverket föreslog därför att regeringen utvidgar systemet för särskilda åtaganden gällande språkämnen. Åtagandena skulle omfatta fler ämnen än idag och åtföljas av en särskild resurs. Ett lärosäte skulle få ansvar och resurser för att garantera ett ämnes fortlevnad och utveckling. De universitet och högskolor som därutöver själva väljer att ge utbildning i ämnet skulle inte få särskilda medel. Utredningen har ännu inte lett till några konsekvenser. Årets utvärderingar visar att idag kan även tyskan och franskan räknas som småspråk.

Årets utvärderingar

Under 2004 har Högskoleverket utvärderat sådana utbildningar i språk som har eller har haft en större omfattning vid universitet och högskolor och som också förekommer i grund- och/eller gymnasieskolans läroplan. Det gäller engelska, tyska, franska, spanska och italienska. I årets utvärderingar ingår också nederländska, portugisiska och rumänska.

Grundutbildning

Om man definierar småspråk som språk som drar till sig få studenter har de kommit att innefatta de allra flesta språken utom engelska och i viss mån nordiska språk. Utvärderingarna visar att småspråken har blivit flera. Denna utveckling har delvis att göra med att många gymnasister väljer bort språkkurser i de högre årskurserna eftersom dessa kräver större insatser för höga betyg än många andra ämnen. Följden blir att allt färre blir behöriga att studera dessa språk på universitetsnivå. Med nuvarande finansieringssystem leder färre studenter till lägre resurser. Detta urholkar utbildningarna på alla nivåer och förorsakar i förlängningen svårigheter att rekrytera kompetenta lärare. För närvarande bedrivs en hel del undervisning av gästlärare och lärare utan fast anställning ofta engagerade på timbasis.

Situationen är delvis annorlunda för engelska, som ges upp till lägst kandidatnivå på 24 lärosäten. Det allmänna intrycket är att söktrycket är tillräckligt gott även om det finns flera små miljöer. Det framhålls också av bedömarna att ämnet i allmänhet håller en god nivå, och att grundutbildningens högre nivåer är mer vetenskapligt avancerade än tidigare och i klass med internationell nivå.

Förkunskaperna hos nybörjarstudenter i engelska är i allmänhet goda när det gäller muntlig färdighet. Den skriftliga färdigheten uppges emellertid vara bristfällig i många fall, och

detta får konsekvenser även på högre nivåer inom grundutbildningen.

Ett ganska stort antal kurser i språkämnena är kortare kurser på fem eller tio poäng med inriktning på språkfärdighet och fackspråk. En förhållandevis liten andel av dem som studerar språk, inklusive engelska, fortsätter förbi A-nivån och en ännu mindre andel går vidare till C- och D-nivåerna.

Nybörjarkurser

För att få ekonomiska resurser till ämnet har många universitet och högskolor inrättat nybörjarkurser. Det gäller såväl italienska som spanska, franska och tyska. Detta är förståeligt ur ekonomisk synvinkel, men det är tveksamt av kvalitets-skäl och med tanke på utnyttjandet av utbildningsresurser generell. Såväl tyska som franska och spanska förekommer på grundskola och gymnasium och italienska på gymnasiet, och att erbjuda nybörjarutbildning bör inte vara högskolans uppgift. Det kan ifrågasättas om sådan undervisning kan förenas med kravet på vetenskaplig förankring. Dessutom framgår av utvärderingarna av tyska, franska, spanska och italienska att kurserna fungerar dåligt som rekryteringsbas.

Läraryt utbildning

I flera av rapporterna uttrycks oro över att den nya läraryt utbildningen ställer lägre krav på språkutbildningen. Fordringarna för gymnasielärare har sänkts från 80 poäng till 60. Dessutom är det färre än fem procent som väljer ett annat främmande språk än engelska som undervisningsämne. Det framhålls också i vissa fall att de studenter som har inriktning på språk i sin läraryt utbildning har sämre förkunskaper och i vissa fall sämre resultat än andra studenter i samma ämne. Detta är något som inte är klart belagt, men som behöver utredas närmare.

Forskarutbildning

Det finns idag lika många doktorander i engelska som för tio år sedan och även i spanska finns ett relativt stort antal. I tyska och franska är det en tydlig uppgång. Ganska många antogs före forskarutbildningsreformen år 1998 och det finns en risk för att de begränsningar beträffande antagning som den medförde leder till färre doktorander totalt. Däremot förefaller det som om utbildningen har nått kvantitativt bättre resultat. Antalet disputationer har ökat markant under de senaste tio åren. I engelska och tyska är det i stort sett en dubblering. I franska har under den senaste femårsperioden tre gånger så många avlagt doktorsexamen i förhållande till motsvarande tid tio år tidigare. Nu börjar de som antogs till den reformerade forskarutbildningen 1998 och senare att disputera, och det kan förväntas att ett ganska stort antal nya doktorer kommer ut de närmaste åren. Till effektiviteten har med all sannolikhet de goda förhållandena för doktorander i forskarskolor bidragit.

I takt med minskad tillströmning till många språkutbildningar har antalet lektorat minskat. Det gäller de flesta språk. Det innebär att nyblivna doktorer i större utsträckning kommer att söka sig arbete även utanför universitetsvärlden. I engelska och spanska är situationen något annorlunda. För båda språken finns ett behov av disputerade lärare. I engelska gäller det huvudsakligen sådana som har språkvetenskaplig inriktning. Under ett antal år har den överväldigande majoriteten av avhandlingar i engelska rört litterära ämnen. De som disputerat med litterär inriktning har därför haft svårare att finna anställningar på universitet eller högskola. Denna obalans tycks nu vara på väg att rättas till.

Internationalisering

Det påpekas att studenter på grundutbildningen i både franska, spanska, italienska och engelska i relativt liten utsträckning deltar i utbytesprogram med lärosäten i länder där språ-

ken talas. Samma anmärkningar har gjorts i tidigare utvärderingar av språkämnen, till exempel slaviska språk och baltiska språk. Det är anmärkningsvärt att utlandsstudier inte är ett mer allmänt förekommande inslag i språkstudier, och att studenterna i så liten utsträckning utnyttjar de möjligheter som finns. I en del fall tycks det bero på att de inte får tillräcklig information från lärosätenas sida. Förhållandena är oftast annorlunda inom forskarutbildningen där det är normalt att tillbringa viss tid vid lärosäte i målspråksland.

En nationell språkpolitik

EU:s mål att medborgare i unionen ska behärska två språk utöver sitt eget börjar bli alltmer avlägset. Varken skolan eller högskolan ger tillräckliga incitament för att unga människor i Sverige ska lägga ner tid och kraft på att lära sig andra språk än engelska. En möjlighet är att ge betyg i språk en större vikt vid urval till högre studier. Högskoleverket har tidigare i olika sammanhang efterfrågat en övergripande nationell språkpolitik som kan bidra till att EU-målen uppnås. Den bör omfatta även sådana språk som idag inte finns representerade men behövs av andra skäl, till exempel minoritetsspråken jiddish och romani. Det är nu dags att utarbeta en sådan.

LÄRARREFORMEN

Utvärderingen av utbildningar som leder till lärarexamen är en granskning av kvaliteten i verksamheten. Samtidigt gjordes en uppföljning av reformen och i samband med den ett antal specialstudier. När utvärderingen gjordes hade ännu ytterst få studenter avlagt examen enligt den nya ordningen och några slutgiltiga resultat förelåg alltså inte. Många kritiska iakttagelser framkommer i rapporten. Det är uppenbart att reformen inte satt sig vid tidpunkten för utvärderingen, vare sig i fråga om struktur, uppläggning eller innehåll.

En otydlig konstruktion

Den nya lärarutbildningen är en komplicerad konstruktion för både lärosäten och studenter. Den introducerar en ny struktur med tre huvudområden: allmänt utbildningsområde (AUO), inriktningar och specialiseringar. Det allmänna utbildningsområdet ska innehålla 10 poäng i verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och tvärvetenskapliga kurser. VFU ska omfatta ytterligare sammanlagt 40 poäng inom utbildningen. I något av områdena ska studenterna vidare göra ett examensarbete på 10 poäng. Inom ramen för denna struktur ska studenterna välja verksamhetsområde, det vill säga den skolform som de i huvudsak avser att undervisa inom. Kombinationsmöjligheterna blir stora för studenterna, lärosätenas utbud av olika kurser blir omfattande och resultatet blir att de olika delarna ofta inte bygger på varandra på något naturligt sätt. I värsta fall blir konsekvensen att utbildningen inte leder fram till en helhet som ger lämplig kompetens för undervisning inom den skolform eller de skolformer studenterna vill inrikta sig på.

Samverkan med kommunerna i den verksamhetsförlagda utbildningen ställer stora krav på anpassning från både lärosäten och kommuner. Bedömargruppen noterar att denna anpassning och denna samverkan är svår att åstadkomma. För kommunerna kan samarbetet också medföra kostnader i form av ökade handledningsarvodet till de lärare vilka fungerar som handledare. För dessa extrakostnader får de ingen täckning.

Lärarutbildningen ska vara hela lärosätets angelägenhet. Det särskilda styrningsorgan som inrättats på alla lärosäten ska svara för samordning både inom och utom lärosätet, framför allt när det gäller den verksamhetsförlagda utbildningen. Det ska också driva frågor om forskningsanknytning och relevant forskarutbildning. Det finns olikheter i hur lärosätena hanterar det särskilda organet.

Studenters valfrihet och lärosätenas flexibilitet

Valfriheten är en viktig del av reformen, men den skapar problem. Den förutsätter att lärosätena kan bygga upp olika kurser som svarar mot reformens intentioner uttryckta i högskolelag, högskoleförordning och förarbeten. Kurserna ska också svara mot studenternas önskemål. Studenterna måste kunna vara trygga i sina val och ha en klar uppfattning om vad de leder till. Tillräckliga resurser för vägledning måste då finnas.

Situationen är idag inte tillfredsställande. Bedömargruppen uttrycker det så att ”studenterna mött en utbildning som de inte förstår logiken i och inte heller har fått speciellt mycket vägledning för att förstå”. Lärosätena erbjuder ett brett urval, ibland utan att ha full lärarkompetens för de kurser de ger. Samtidigt är de resurser som avsatts för studievägledning ibland helt otillräckliga med långa väntetider som följd.

Det är därför nödvändigt att strama upp utbildningen, framför allt inom det allmänna utbildningsområdet. Lärosätena måste ha en rimlig planeringssituation, studenterna måste få möjlighet att kunna skapa sig en utbildning som hänger samman och som svarar mot deras önskemål i fråga om den verksamhet inom skolan som de vill ägna sig åt. Det innebär att lärosätena måste skapa tydliga utbildningsvägar, också för att studenternas utbildning i rimlig mån ska kunna motsvara det behov av lärare som finns i samhället. Högskoleverket uppmanar regeringen att se över examensordningen för att tydliggöra innehållet i det allmänna utbildningsområdet.

Känner sig studenterna utmanade?

En särskild enkätstudie (*Det gemensamma – En studie av några kunskapselement i den för alla lärarutbildningar gemensamma delen*) har genomförts av Ulf P. Lundgren och Elisabet Nihlfors inom ramen för utvärderingen och ingår i den tredje delen av rapporten. Enkäten genomfördes 2004 och gällde ny-

börjare på lärarutbildningen 2000 och 2001. Den koncentreras till i huvudsak två områden.

Hur mycket läser studenterna?

Svaret tycks vara att lärarstudenter inte studerar lika mycket som de som studerar för andra yrkesexamina. Hälften av dem som besvarat enkäten uppger att de studerar mindre än 30 timmar i veckan. En jämförelse med en liknande undersökning för fyra år sedan visar att andelen som uppskattar att de lägger ner mer än 30 timmar per vecka på studier har minskat mellan 2000 och 2004. Jämförelser görs också med till exempel läkar- och civilingenjörsutbildningar som ger en uppfattning om en betydligt större arbetsinsats. Det är tydligt att lärosätena bör se över kravnivån inom de olika inriktningarna och Högskoleverket förutsätter att lärosätena skärper kraven.

Vilken utbildning får studenterna i för lärare viktiga kunskapsområden?

Betygsättning och även bedömning av elevers progression ställer krav på att lärare har kunskaper om prov och kunskapsbedömning. Undervisning om detta förekommer enligt studenterna i begränsad utsträckning. 48 procent av dem som började sin utbildning 2001 uppger att de inte fått någon undervisning om prov. Och 80 procent konstaterar att de inte fått någon undervisning om internationella studier, som ger viktig jämförande kunskap om nivån på utbildningen i olika länder.

Även när det gäller kunskaper om läs- och skrivinläring, ett moment som är grundläggande för undervisning i alla skolformer, är det osäkert hur mycket utbildning studenterna får. En särskild studie som gjorts inom utvärderingen visar att det endast vid en tredjedel av lärosätena finns obligatorisk undervisning om detta moment inom det allmänna utbildningsområdet.

Forskningsanknytning och lärarkompetens

En viktig utgångspunkt för den nya lärarutbildningen var att den skulle leda till en bättre anknytning till aktuell forskning inom områden som anknyter till läraryrket. För detta ändamål inrättades en utbildningsvetenskaplig kommitté i Vetenskapsrådet. Det tillskapades också ett nytt styrorgan för att hävda lärarutbildningen gentemot starka fakulteter och för att stödja forskning och driva forskarutbildning inom detta område.

Forskningsanknytning inom den högre utbildningen kan åstadkommas på flera sätt. För det första bör studenterna få insyn i aktuell forskning och i tidigare forskning av vikt för det område de studerar. Det är bedömarnas uppfattning att så sker i liten utsträckning inom lärarutbildningen. Gruppen skriver: /Studenterna/ ”kommer alltför sällan i kontakt med pågående forskning och introduceras heller inte till att ta del av den ackumulerade kunskap som forskning genererar.”

För det andra bör studenterna själva i sina studier genomföra undersökningar och tillämpa forskningsmetodik. Utbildningarna är enligt bedömargruppen alltför mycket inriktade på att tillämpa särskilda metoder. Alltför få studenter hade dock vid tiden för utvärderingen hunnit komma så långt att de fullgjort ett examensarbete, det första arbete som ska visa att de kan tillämpa forskningsteorier och metoder.

För en forskningsanknuten utbildning krävs lärare med erfarenhet av egen forskning. En liten andel av lärarutbildningens lärare har hittills varit disputerade. Detta förhållande har ännu inte förändrats genom reformen. Högskoleverket uppmanar lärosätena att omgående arbeta vidare på att rekrytera forskarutbildade lärare och att prioritera kvaliteten på examensarbetena.

Slutsatser

Högskoleverket finner att de problem som kommit fram är så pass allvarliga att de behöver åtgärdas snabbt. Högskoleverket uppmanar därför såväl regeringen och kommunerna som lärosätena att skyndsamt vidta åtgärder. Högskoleverket kommer dessutom att agera genom särskilda uppföljande granskningar. (Om utvärderingen av lärarutbildningarna se även avsnittet *Vad visar utvärderingsrapporterna?*)

BILDNING

Högskoleutbildning ska innebära kritiskt tänkande och reflektion, något som kan uttryckas med begreppet bildning. Högskoleverket anser att bildning i högsta grad är en kvalitetsfråga. I Högskoleverkets utvärderingsrapporter nämns inte ordet bildning särskilt ofta, här talas istället om utbildningars kritiska och kreativa miljö eller högskolemässighet som grund för kritisk reflektion och eftertanke. Det är endast i en av de gångna årets utvärderingsrapporter, nämligen utvärderingen av utbildningar i idé- och lärdoms historia som bildningstanken särskilt uppmärksammas. Idéhistoria är ett populärt ämne som många läser för att bredda sina kunskaper. Idéhistorikernas kompetens är efterfrågad av andra utbildningar och vid alla utvärderade lärosäten har ämnet viktiga bildningsfunktioner. Ämnets lärare driver också bildningstanken bland annat genom att popularisera sina forskningsresultat.

Högskoleverket kompletterar kvalitetsgranskningarna genom att i ytterligare studier lyfta fram bildningsfrågan ur olika perspektiv. Målgrupperna är framför allt lärare, studenter

och utbildningsplanerare. I texter publicerade dels på Högskoleverkets webbplats, dels i publikationer från Högskoleverket finns exempel på hur man kan arbeta med bildning och exempel på vad bildning kan vara. I en särskild skriftserie uppmärksammas bildning ur olika ämnens perspektiv. En extern referensgrupp har på Högskoleverkets uppdrag arbetat med bildningstemat.

Studentspeglarna, den omfattande enkätundersökning bland studenter som genomfördes 2001–2002, syftade bland annat till att fånga studenternas erfarenheter av sådant som anses främja just kritiskt tänkande och analysförmåga och som ger en positiv personlig utveckling. En liknande studie bland forskarstuderande, Doktorandspeglarna 2003, har också genomförts. Under år 2002 ordnade Högskoleverket dessutom en essä tävling på temat Bildning i kunskapsområdet för dels grundutbildningsstudenter, dels forskarstuderande.² Ett studentmanifest med funderingar kring begreppet bildning finns också publicerat.³ Högskoleverket har också uppmärksammat ett bildningsexperiment vid Handelshögskolan i Jönköping. Studenterna vid det affärsrättsliga programmet läste 2001 en obligatorisk kurs som inte gav högskolepoäng, med syfte att ge studenterna bildningsperspektivet. Experimentet fick positiv kritik av studenterna.⁴

Det första bidraget till Högskoleverkets skriftserie om bildning handlar om Bildning och matematik.⁵ Rapporten tar upp frågor om matematikens betydelse i ett större sammanhang. Under år 2005 ges skrifter ut om ämnena teater, astronomi och juridik ur ett bildningsperspektiv.

2. Bildning – paradiset och personligt projekt. Några bidrag från Högskoleverkets essä tävling för studenter, Högskoleverkets rapportserie 2002:37 R

3. Om studierna, bildningen och livet: Vem ska du bli?

4. Core curriculum – en bildningsresa, Högskoleverkets rapportserie 2001:20 R

5. Mouwitz, Lars, Matematik och bildning, Högskoleverkets rapportserie 2004:29 R

Flera personer bidrar med underlag till temat bildning. På verkets webbplats finns personliga reflektioner av Sven-Eric Liedman, Bernt Gustavsson och Carl-Henrik Svenstedt. Birgitta Arneklo-Nobin har bidragit till diskussionen med en rapport med titeln *Ger bildning en professur eller bara mening åt livet? Eller ingetdera?*⁶

I juni 2005 ordnar Högskoleverket i samarbete med Södertörns högskola, Högskolan i Bodö, Teaterhögskolan och Dramatiska institutet en konferens om medborgerlig bildning. Huvudtalare är filosofen och litteraturvetaren Martha Nussbaum. Syftet med konferensen är att skapa utrymme för diskussioner och nytänkande om bildning.

Alla de ovan nämnda aktiviteterna inom ramen för bildningstemat visar på olikheterna i perspektiv och bidrar därmed till att läsaren uppmanas till egen reflektion kring vad bildning kan innebära. För studenternas del är Högskoleverkets förhoppning dessutom att bildningstemat ska bidra till studenternas personliga utveckling under högskoleutbildningen.

Finns det en motsättning mellan bildning och utbildning? Detta är en av frågorna som diskuteras inom ramen för bildningstemat. I en översikt av bildningsaktiviteter från 34 universitet och högskolor framgår att aktörer vid lärosätena upplever hinder för utvecklingen av bildningsaspekten i högre utbildning. De vanligaste hindren är att bildningsaktiviteter inte uppmuntras av ledningen, att resurstilldelningssystemet motverkar bildningsaktiviteter samt att studiemedelssystemet lägger hinder i vägen för studenter som vill skaffa sig en bredare allmänbildning.⁷

Högskoleverket fortsätter att uppmärksamma bildningstemat.

BEDÖMARNÄ

Den omfattande mängden granskningar och de stora utvärderingar som genomförts under år 2004 har inneburit att Högskoleverket anlitat än fler bedömare än tidigare. I de 15 ämnes- och programutvärderingarna har totalt 164 bedömare ingått i utvärderingarnas bedömargrupper. Det är betydligt fler än tidigare år. År 2003 till exempel var antalet bedömare 99. Könsfördelningen har varit 81 kvinnor och 83 män, det vill säga 49 procent kvinnor. Andelen kvinnor har ökat i bedömargrupperna från 36 procent år 2001 till 49 procent år 2004. Variationerna i andelen kvinnor/män i bedömargrupperna beror bland annat på vilka ämnen som utvärderas under ett visst år. Under år 2004 har flera stora språkämnen utvärderats, ämnen där det finns relativt många kvinnliga lektorer och professorer. I grupperna har ingått 36 studenter och 23 doktorander. Sexton av bedömarna kan karaktäriseras som avnämare. 62 procent av ämnesexperterna har varit internationella experter, framför allt från de övriga nordiska länderna.

Tabell 3: Bedömargruppernas sammansättning 2004, antal

Ämnessakkunniga	89
Studenter och doktorander	59
Avnämare	16
Totalt antal bedömare	164

Avnämarperspektivet uppmärksammas på flera sätt i utvärderingarna. Representanter för yrkeslivet kan ingå i bedömargrupperna men de bjuds också in till de återföringskonferenser som avslutar varje utvärdering. Avnämare finns med i utvärderingarna av olika yrkesexamina – lärarexamen, dietistexamen och tandläkarexamen, men också i ämnesutvärderingarna av

6. Arneklo-Nobin, Birgitta, *Ger bildning en professur eller bara mening åt livet? Eller ingetdera?*, Högskoleverkets rapportserie 2004:34 R

7. *Bildning i svensk högre utbildning: en översikt med exempel från 34 lärosäten, Högskoleverkets rapportserie 2002:35 R*

arkiv- och biblioteksvetenskap m.m. och i fysikutvärderingen. I utvärderingen av personal- och arbetslivsprogrammen ingick en avnämarrrepresentant i bedömargruppen. Dessutom hölls en särskild "hearing" med avnämare. Den var en god erfarenhet eftersom den gav möjlighet att få ett bredare spektrum av synpunkter från yrkeslivet än vad som annars ofta varit möjligt.

Hur uppfattar student- och doktorandbedömarna sitt uppdrag?

För att få information om hur bedömarna uppfattar sitt uppdrag och synpunkter på hur Högskoleverkets utvärderingsmodell och arbetssätt fungerar har två särskilda projekt genomförts. Det ena projektet var att samla student- och doktorandbedömare till seminarier. Det har gällt bedömare från 2003 respektive 2004 års utvärderingar. Seminariet med bedömare i 2004 års utvärderingar hölls när utvärderingarna hunnit ungefär halvvägs. Syftet med båda seminarierna var att få synpunkter på hur arbetet med utvärderingarna kan utvecklas och förbättras. Det senare seminariet syftade också till att stötta student- och doktorandbedömarna under pågående utvärderingsarbete. Det andra projektet var en enkätstudie till de 99 personer som var bedömare i 2003 års utvärderingar.

Högskoleverkets utgångspunkt är att student- och doktorandbedömarna är jämbördiga med andra bedömare i bedömargrupperna. Student- och doktorandbedömarna har allmänt varit positiva till sitt uppdrag och till Högskoleverkets arbetssätt. Studenterna och doktoranderna i bedömargrupperna har generellt sett sig som respekterade av de övriga bedömarna. Arbetsuppdelningen har i några bedömargrupper resulterat i att studenterna och doktoranderna inte har bevakat mer allmänna frågor utan fokuserat enbart på frågor om

studentinflytande. I en av bedömargrupperna har ett ambulerande ordförandeskap tillämpats då en student eller doktorand delat ordförandeskap med en professor från bedömargruppen. Erfarenheten från detta har varit god.

Hur uppfattar bedömarna utvärderingsmodellen?

Huvudsyftet med den bedömarens enkät som besvarats av bedömare för 2003 års utvärderingar var att ta reda på vad bedömarna anser om den utvärderingsmodell som Högskoleverket använder. Utvärderingarna har tre syften: kvalitetsutveckling, kontroll av kvaliteten och information. När det gäller utvecklings- och kontrollsyftena anser en betydande majoritet av bedömarna (90 procent och 83 procent) att dessa uppnås med den utvärderingsmodell Högskoleverket använder. När det gäller information däremot är siffran lägre (39 procent). Det är dock viktigt att notera att det är utvärderingsrapporten som är bedömarnas uppdrag, inte att informera blivande studenter. Informationssyftet uppnås främst genom de kortare presentationer av utvärderingarna som Högskoleverket lägger ut på Högskoleverkets webbplats studera.nu tillsammans med annan relevant information till studenterna.

Inom ramen för utvärderingsmodellen granskas utbildningarna i tre delar: utbildningens förutsättningar, process och resultat. Även här svarar en majoritet av bedömarna ja på frågan om modellen gör det möjligt att förstå utbildningens förutsättningar och process. När det gäller utbildningens resultat är bedömarna dock mer tveksamma. Bedömarna menar att resultat i kvantitativa termer går att fånga. Däremot är det svårare att säga något om kvaliteten i helheten genom de stickprov av granskning av uppsatser som görs. Resultaten från enkäten kommer att utgöra ett av flera underlag för utformningen av det kommande kvalitetsgranskningssystemet.

RESULTAT OCH EFFEKTER

Under de gångna fyra åren har cirka 1 000 granskningar genomförts. Utgångspunkten för kvalitetsbedömningarna beskrivs i de tidigare sammanfattande analyserna av Högskoleverkets kvalitetsgranskningar (se *Referenser*). I 81 fall har utbildningarna inte nått upp till kvalitetskraven för högre utbildning utan här har examensrätten ifrågasatts. En femtedel av ifrågasättandena rör forskarutbildningen, fyra femtedelar grundutbildningen. Det måste sägas vara ett gott betyg till svensk högskoleutbildning att inte mer än cirka åtta procent av de granskade utbildningarna har varit av otillräcklig kvalitet. Utbildningarna står sig även väl i ett internationellt perspektiv. De utbildningar som under perioden 2001–2004 fått flest ifrågasättanden är dels utbildningar som leder till högskoleingenjörsexamen, dels språkutbildningar. Som tidigare nämnts har samtliga lärarutbildningar fått allvarlig kritik även om inte examensrätten i nuläget ifrågasatts. Vilka andra effekter har utvärderingarna haft och hur fångar Högskoleverket dem?

De effekter som kvalitetsgranskningarna har haft kan delas in i olika typer:

- Konkreta åtgärder såsom förändrade utbildningsplaner, förstärkt lärarkompetens.
- Organisatoriska förändringar, till exempel inrättande av särskilda enheter för kvalitetsfrågor på lärosätena, sammanslagning av institutioner och ämnen, nedläggning av utbildningar.
- Ökad medvetenhet, det vill säga utvärderingarna har visat på ett sätt att kvalitetsgranska och utvärdera högre utbildning. Granskningarna har också bidragit till en ökad medvetenhet om kvalitetsfrågor över huvudtaget.
- Användande av utvärderingarna som beslutsunderlag.
- Ökade kontakter mellan institutioner.
- Nya uppdrag och utredningar. Kvalitetsgranskningarna har bidragit till nya uppdrag och utredningar. Exempel

är uppdraget till Högskoleverket att lämna underlag för regeringens utbildningsuppdrag till universitet och högskolor och för lärosätenas planering av utbildningsutbudet samt utredningen om ett nytt resurstilldelningssystem. Granskningarna leder också till att Högskoleverket initierar fortsatta utredningar och studier.

Utvärderingarna får effekter på olika nivåer i samhället. De kan röra studenterna, en utbildning/institution, ett lärosäte men också den politiska nivån. Allmänheten tar del av utvärderingarnas resultat och effekter främst genom medias rapportering.

Högskoleverket fångar de effekter och det genomslag som utvärderingarna har och också hur utvärderingarna används på flera sätt: via handlingsplaner, återföringskonferenser och särskilda studier.

HANDLINGSPLANER VISAR PÅ ÅTGÄRDER

Utvärderingarna har i vissa fall föranlett kritik från Högskoleverket i form av ifrågasättande av examensrätten. Vid ett ifrågasättande får lärosätet ett år på sig att återkomma med en handlingsplan över åtgärder som vidtagits för att förbättra kvaliteten. Om Högskoleverket bedömer att handlingsplanen är otillräcklig kan examensrätten dras in. Under det gångna året har Högskoleverket handlagt handlingsplaner för tidigare publicerade utvärderingar. Högskoleverket har i samtliga dessa fall, utom ett, beslutat att skäl inte längre föreligger för ifrågasättande av examensrätten. Undantaget utgörs av skogsingenjörsexamen vid Gammelkroppa skogsskola där Högskoleverket rekommenderar regeringen att återkalla examensrätten.

De konkreta effekter av utvärderingarna som handlingsplanerna visar på rör ofta en förstärkt lärarkompetens. Adjunkter har disputerat, tjänster har utökats, fler har anställts.

Lärare har också fått ökade möjligheter till forskning. Andra åtgärder är förändringar av utbildningarnas innehåll och organisation. Det kan vara nya mål, nya utbildningsplaner och kursplaner, särskilda åtgärdsprogram för kvalitetsförbättringar, nationellt samarbete, integration med andra ämnen. I vissa fall har utbildningar lagts ned. För flera av de utbildningar till högskoleingenjör som ifrågasattes har lösningen varit förstärkt programinnehåll eller en ändrad inriktning av utbildningen och därmed ändrad examensbenämning.

Handlingsplanerna visar på den stora betydelse lärarkompetensen har för en utbildnings förutsättningar att utgöra en kritisk och kreativ miljö.

ÅTERFÖRINGSKONFERENSER VISAR FLER EFFEKTER

Återföringskonferenserna ger ännu fler exempel på konkreta effekter som utvärderingarna har haft. De visar att utvärderingarna har bidragit till att ge stöd och argument inför förhandlingar om en utbildnings resurser internt på ett lärosäte och också att extra resurser faktiskt har tilldelats den utvärderade utbildningen. Många vittnar om förändringar av utbildningarnas uppläggning såsom nya program, nya kurser, nya undervisningsformer, nya styrdokument, nätbaserade kurser. Utvärderingarna har också lett till ett utökat samarbete såväl nationellt som internt på den egna högskolan. Ämnesföreningar och studieråd har bildats, seminarier över ämnesgränserna, samarbetsformer och kontakter på lärarnivå har inletts och sektioner samverkar bättre. Här finns också exempel på att nya samhällskontakter har knutits. Utvärderingarna har också bidragit till att studiebesök och studiedagar har genomförts samt att lärare vidareutbildats. Utvärderingarna har

inneburit en ökad medvetenhet om olika sätt att öka kvaliteten till exempel styrdokument för kvalitetsutveckling, egna benchmarkingprojekt och alumnstudier. Från återföringskonferenserna finns också exempel på att lärosäten genomfört benchmarking under pågående självvärderingsarbete. Andra effekter har varit att utvärderingarna lett till tankar dels om vilken roll det egna lärosätets utbildningar har i ett nationellt perspektiv, dels om den framtida utvecklingen.

Tre år efter en publicerad utvärderingsrapport genomför Högscoleverket en skriftlig uppföljning av dels om och hur lärosätena har hanterat de rekommendationer till förbättringar som givits i rapporten, dels vilka övriga effekter av utvärderingen som kunnat iakttas. Under år 2005 kommer uppföljningar att genomföras för utvärderingar publicerade 2001 och 2002.

EXEMPEL PÅ VIDARE STUDIER

Högscoleverket går på olika sätt vidare med de resultat som framkommer i utvärderingarna. Det kan vara i form av förslag till regeringen om åtgärder eller i form av särskilda studier som verket självt genomför. Ett exempel på ett problemområde som uppmärksammats i de flesta utvärderingarna och där Högscoleverket gått vidare med en fördjupning rör kursvärderingar. Flera av ämnes- och programutvärderingarna har visat att kursvärderingarna, som är obligatoriska, hanteras slentrianmässigt både av studenter och lärare. Framför allt finns brister i uppföljningen av kursvärderingarnas resultat, det vill säga återkopplingen av resultaten från kursvärderingen tillbaka till studenterna. Högscoleverket har därför genomfört ett särskilt projekt om kursvärderingar på initiativ av Högscoleverkets studenteråd. I en rapport i antologiform sprids goda exempel på hur man kan arbeta med kursvärderingar.⁸ Efter

8. Kursvärdering för studentinflytande och kvalitetsutveckling: en antologi med exempel från elva lärosäten, Högscoleverkets rapportserie 2004:23 R

ett inledande avsnitt om syftet med kursvärderingar redovisas goda exempel i tre delar: den första delen handlar om övergripande kvalitetsarbete och policies, den andra om lärares och studenters ansvar för ett bra kursvärderingssystem och den tredje delen presenterar metoder och tekniker för genomförande av kursvärderingar.

Ytterligare en studie är en internationell enkätundersökning om doktoranders situation, en internationell doktorandspegel. Utgångspunkten är den svenska doktorandspegel som publicerades 2003. I syfte att få större förståelse av resultaten och att jämföra svenska förhållanden med situationen för doktorander i andra länder har Höskoleverket tagit initiativ till en utvidgning av studien. Irland, Finland och Katalonien har anslutit till undersökningen och kommer att genomföra egen datainsamling som grund för bland annat jämförande analyser.

Utvärderingen av lärarutbildningen har lett till flera nya studier: en undersökning av kvaliteten på examensarbetena inom lärarutbildningen, en särskild studie av examinationen i lärarutbildningen och hur den påverkar studenternas inlärning, en utvärdering av lärarutbildning på distans och en granskning av vilka befogenheter de särskilda organen för lärarutbildningen har.

SAMVERKAN, PROFILERING OCH KONCENTRATION

Under samtliga fyra år som ämnes- och programutvärderingar har genomförts inom ramen för kvalitetsgranskningssystemet har bedömare, i princip oavsett vilket ämne och vilken utbildning som utvärderats, lämnat rekommendationer som kan sammanfattas i begreppen samverkan, profilering och koncentration. Dessa begrepp har framförts som en lösning på hur man ska komma tillrätta med problem med små miljöer och knappa resurser. Till frågan om små miljöer som inte är till-

räckligt kritiska och kreativa och bristen på ekonomiska resurser hör det nuvarande systemet för att få ekonomiska resurser till att bedriva forskarutbildning. Höskoleverket har med utvärderingarna som grund påvisat behovet av att skapa andra former för utveckling än att ansöka om och erhålla rätten att ge forskarutbildning. Sedan några år tillbaka har flera högskolor ansökt hos regeringen om att få rätt att inneha vetenskapsområde och därmed rätt att utfärda doktorsexamen och/eller att få universitetsstatus. Ärendena har ännu inte remitterats till Höskoleverket.

Flera lärosäten har anammat förslagen om samverkan, profilering och koncentration av sin utbildning och verksamhet. Det finns olika typer av exempel på hur lärosätena väljer att agera. Mälardalens högskola och Örebro universitet planerar en sammanslagning med motiveringen att skapa ett europeiskt forskningsuniversitet med ett antal internationellt konkurrenskraftiga forskningsmiljöer. Ett annat exempel är ett planerat nätverksuniversitet mellan Södertörns högskola, Kungl. Tekniska högskolan och Karolinska institutet. Högskolan i Skövde, Högskolan i Trollhättan/Uddevalla och Högskolan i Borås har också deklarerat samverkan. Som ett resultat av utvärderingarna av olika språkämnen finns nu förslag om samverkan mellan lärosäten i Mälardalen. På språkområdet utreds även samverkan nationellt. Vissa lärosäten har valt att profilera sig till exempel som teknisk högskola eller professionshögskola (Högskolan i Borås). Andra exempel är lärosäten som för diskussioner om att satsa på en avancerad utbildningsnivå (Uppsala universitet) eller att profilera sig som grundutbildningshögskola (Högskolan på Gotland). I lärosätenas mål- och visionsdokument finns ytterligare exempel på profileringstanken.

De lösningar som framförs för att komma till rätta med den problematiska situationen för språken är förutom samverkan även koncentration. Vissa språk bör koncentreras till färre

lärosäten. I ämnet tyska till exempel är utvecklingen mot koncentration redan igång. Så många som sex lärosäten har lagt ned sin utbildning i tyska.

Högskoleverket har planer på att inom de närmaste åren ägna en särskild temautvärdering åt samverkan mellan lärosäten – vad har de nu deklarerade planerna lett till?

Ett annat slag av samverkan är lärosätenas samverkan med det omgivande samhället och hur information sker om verksamheten vid lärosätena. Högskoleverket har i en särskild temautvärdering tittat närmare på denna form av samverkan.⁹ I utvärderingen lyfts olika typer av samverkan fram: till exempel folkbildning/forskningskommunikation, stöd till start av bolag och kunskapsöverföring, utformning av utbildningar för att möta efterfrågan på arbetsmarknaden samt att studenterna ges möjlighet till omvärldskontakter under sin utbildningstid. Liksom i ämnes- och programutvärderingarna rekommenderas i denna utvärdering att lärosätena bör samarbeta med varandra och arbeta för arbetsdelning i större utsträckning än vad som sker idag. Ett antal lärosäten lyfts fram som utifrån sina specifika förutsättningar är särskilt bra på att arbeta med samverkan. I en särskild antologi finns goda exempel på samverkan samlade.¹⁰

REKOMMENDATIONER TILL REGERINGEN

De fyra årens utvärderingar och de iakttagelser som härvid har gjorts har resulterat i att Högskoleverket inte endast rekommenderat lärosätena att vidta olika åtgärder, eller självt initierat olika studier. Högskoleverket har även lämnat ett an-

tal rekommendationer till regeringen. En sådan rekommendation har varit att regeringen bör verka för samverkan, profilering och koncentration. En annan viktig rekommendation Högskoleverket framfört till regeringen är att se över resurstilldelningssystemet. Högskoleverket har också väckt frågan om sambandet mellan ekonomiska incitament och pedagogiska effekter – något som behöver utredas. En fråga kopplad till tilldelningen av resurser till lärosätena rör problem med den nuvarande indelningen av vetenskapsområden. Även här har Högskoleverket riktat regeringens uppmärksamhet på problemet.

Kvalitetsgranskningssystemet omfattar såväl grund- som forskarutbildning. Utvärderingarna har påvisat otydligheten i systemet där Högskoleverket inte har rätt att ifrågasätta examensrätt för forskarutbildning utan endast kan rekommendera regeringen att ifrågasätta. Högskoleverket anser att det är angeläget att regeringen preciserar vilka konsekvenser ett ifrågasättande av forskarutbildning skulle få.

Redan i de första utvärderingarna av språkämnen uppmärksammade Högskoleverket regeringen på småspråkens problem.

Som ett resultat av utvärderingen av lärarutbildningen rekommenderar Högskoleverket att regeringen ser över examensordningen för lärarexamen och tydliggör innehållet i det allmänna utbildningsområdet.

I det sistnämnda fallet rör rekommendationen en specifik utbildning. Övriga rekommendationer har avsett generella åtgärder som handlar om villkoren för svensk högre utbildning. Flera av rekommendationerna har givit resultat.

9. Högskolan samverkar, Högskoleverkets rapportserie 2004:38 R

10. Högskolan samverkar: goda exempel, Högskoleverkets rapportserie 2005:9 R

INTER- NATIONELLA UTBLICKAR

BOLOGNAPROCESSEN

Den högre utbildningen i de flesta europeiska länder idag påverkas starkt av den process som inleddes i Paris 1998 och utvecklades genom ett möte i Bologna följande år vid vilket utbildningsministrar från 29 europeiska länder deltog. Inom Bolognaprocessen förespråkas sex åtgärder för att bidra till att göra europeisk universitets- och högskoleutbildning internationellt konkurrenskraftig, nämligen

- att utveckla ett jämförbart och gemensamt examenssystem
- att utveckla ett examenssystem med två cykler (Bachelor och Master)
- att utarbeta ett poängsystem för kurser (ECTS)
- att skapa goda förutsättningar för rörlighet inom Europa
- att utveckla europeiskt samarbete i kvalitetssäkring av högre utbildning
- att framhäva den europeiska dimensionen i högre utbildning.

Ministermöten med olika fokus äger rum med två års mellanrum. Det senaste, i Berlin 2003, där 40 länder deltog, betonade fyra områden:

- utveckling av examenssystemet genom att utarbeta tydliga mål för de olika examina som ska kunna tillgodose både individuella, akademiska och arbetsmarknadsmässiga behov. Dessa mål ska vara nivåanpassade så att skillnaden mellan Bachelor- och Masternivå klart framgår och kan bedömas

- utveckling av systemet för erkännande av examina genom krav på att alla studenter som tar examen från och med år 2005 automatiskt ska få en beskrivning av kursinnehållet på engelska (Diploma Supplement)
- utveckling av en tredje cykel i examenssystemet (doktorsnivå)
- utveckling av systemet för kvalitetssäkring genom att fastställa gemensamma principer för utvärdering.

Nästa ministermöte är förlagt till Bergen i maj 2005¹¹ och ska dels följa upp genomförandet av de olika uppgifterna enligt ovan, dels driva processen vidare. En slutpunkt för processen är år 2010, då de åtgärder som successivt beslutas om förväntas vara genomförda. Sverige deltar aktivt och införde på ett tidigt stadium Diploma Supplement och planerar nu en förändring av examenssystemet.

ENQA OCH UTVÄRDERING AV DEN HÖGRE UTBILDNINGEN I EUROPA

Den europeiska samarbetsorganisationen för kvalitetssäkring (ENQA) fick uppdraget av ministermötet i Berlin 2003 att i samförstånd med samarbetsorganisationer för de europeiska universiteterna (EUA), högskolorna (EURASHE) och studentkårerna (ESIB) utarbeta ett underlag beträffande kvalitetssäkring för ministrarnas ställningstagande i Bergen.¹² Detta arbete, i vilket representanter för Högskoleverket mycket aktivt medverkat, har nu resulterat i ett förslag till principer både för

11. För en utmärkt översikt över de olika stegen i Bolognaprocessen, se Bergensmötets hemsida: www.bologna-bergen2005.no

12. ENQA=European Association for Quality Assurance in Higher Education, EUA=European University Association, EURASHE=European Association of Institutions in Higher Education, ESIB=The National Unions of Students in Europe.

intern kvalitetssäkring på lärosätena, för extern utvärdering av högre utbildning och för hur utvärderingsorganisationer (såsom Högskoleverket) ska säkra och utveckla kvaliteten i sin egen verksamhet.¹³

Beträffande lärosätena föreslås att de ska utarbeta och utveckla mål och processer för kvalitetssäkring. De ska bygga bland annat på att utbildningen kontinuerligt följs upp och utvärderas, på att studenterna bedöms på ett konsekvent sätt, på att universitet och högskolor försäkras om att de har kompetenta lärare och på att lärosätena ger objektiv och aktuell information om sin utbildning.

Den högre utbildningen ska, enligt förslaget, utvärderas regelbundet. Utvärderingarna ska bygga på lärosätenas interna kvalitetssäkring och grundas på kända kriterier och genomförs av externa bedömare. De ska vidare resultera i offentliga rapporter. Utvärderingsresultat ska kunna utmyнна i rekommendationer och handlingsplaner, vilka ska följas upp.

De krav som ställs på utvärderingsorganisationerna är bland annat att de ska vara oberoende, det vill säga ha självständigt ansvar för sin verksamhet. De ska också utsättas för regelbundna utvärderingar som bygger på självvärdering, extern bedömning av experter och en offentlig rapport. Genomförandet av utvärderingarnas rekommendationer ska följas upp.

Högskoleverket uppfyller idag de krav som kan komma att ställas på utvärderingsorganisationerna enligt förslaget. För att godkännas som utvärderingsorganisation krävs dock enligt ENQA:s förslag en formell ansökan. Högskoleverket förbereder för närvarande en sådan ansökan.

ENQA:s rapport presenteras vid ministermötet i Bergen och ministrarna fattar då beslut om den vidare utvecklingen.

Andra förändringar i utvärdering av högre utbildning i Europa

Det förefaller finnas två tendenser i utvärderingen av högre utbildning i Europa inom ramen för de allmänna principer som har angivits ovan. Den ena går i riktning mot bedömning av lärosätenas egen kvalitetssäkring. Modeller för sådan bedömning har utarbetats i Norge och Schweiz, som nu genomför regelbundet återkommande sådana. I England och Skottland finns sedan länge kvalitetsutvecklingsbedömningar (quality audit) på lärosätetsnivå som modifierats genom åren. En beskrivning av de norska och engelska systemen finns i förra årets sammanfattande analys.¹⁴ Även Danmark och Finland håller nu på att utarbeta modeller för lärosätetsbedömningar.

Den andra tendensen innebär ackreditering.¹⁵ Detta är vanligt på programnivå i många mellaneuropeiska länder (till exempel Tyskland, Österrike och Nederländerna), och kopplas i flera fall ihop med införandet av det nya europeiska examenssystemet (Bachelor/Master).

Ibland knyts lärosätetsbedömning samman med ackreditering, så till exempel i både Norge och Schweiz. I Norge görs detta på så sätt att ett lärosäte som bedöms ha ett otillräckligt system för kvalitetssäkring förlorar rätten att inrätta nya utbildningar. I Schweiz leder större brister i systemet till ekonomiska konsekvenser.

13. Rapporten återfinns i sin helhet på ENQA:s hemsida www.enqa.net. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, 2005

14. Hur har det gått? En halvtidsrapport om Högskoleverkets kvalitetsgranskningar 2001–2003, Högskoleverkets rapportserie 2004:12 R

15. Ackreditering: en öppen fråga, Högskoleverkets rapportserie 2003:4 R

GEMENSAM EUROPEISK UTBILDNING OCH DESS KVALITETSSÄKRING

En utveckling som tagit fart under de senaste åren, inte minst på grund av EU:s särskilda projekt Erasmus Mundus, gäller program/examina som är gemensamma för flera lärosäten i flera länder (joint/double/multiple degrees). Även om lagstiftningen i flera länder ännu inte tillåter att en examen utfärdas av mer än ett lärosäte, är det vanligt med samverkan mellan lärosäten för att skapa program i vilka studenterna kan läsa delar vid olika universitet i olika länder. Detta är hittills vanligast på masternivå och det är program på den nivån som EU:s Erasmus Mundus-projekt stöder.

En kvalitetssäkring av gemensamma länderöverskridande program fordrar anpassning av utvärderingsmetoder, och Högskoleverket leder för ENQA:s räkning för närvarande ett EU-finansierat projekt för utveckling av sådana metoder. Projektet (Transnational European Evaluation Project/TEEP II) är en uppföljare av ett tidigare försök att utvärdera på europeisk nivå (TEEP I). Det genomförs som ett försök att utvär-

dera tre europeiska program: CoMundus – European Master of Arts in Media, Communication and Cultural Studies, EURO-AQUAE – Euro Hydro Informatics & Water Management samt EMLE – European Master in Law and Economics. I arbetet ingår Högskoleverket samt kvalitetssäkringsorganisationer från Frankrike, Nederländerna, Spanien, Storbritannien och Ungern. Resultat redovisas i juni 2006.

UTVÄRDERING AV LÄROSÄTENAS INTERNATIONALISERINGSARBETE

I en särskild temautvärdering av internationalisering av grund- och forskarutbildning i Sverige rekommenderar Högskoleverket lärosätena att lägga större vikt vid uppföljning och utvärdering av internationaliseringsarbetet.¹⁶ Uppföljning, utvärdering och kvalitetssäkring av utbytesavtal för utbytesstudenter görs inte i tillräcklig omfattning. Högskoleverket rekommenderar också att lärosätena ökar erfarenhetsutbytet med varandra.

16. En gränslös högskola? Om internationalisering av grund- och forskarutbildning, Högskoleverkets rapportserie 2005:1 R

**PÅ VÄG MOT
ETT NYTT
KVALITETS-
GRANSKNINGS-
SYSTEM**

Trots att två års utvärderingar kvarstår inom ramen för det nuvarande kvalitetsgranskningssystemet börjar det bli hög tid att fundera över vad som ska hända efter år 2006. Planerna på ett kommande kvalitetsgranskningssystem börjar nu att ta form. Högskoleverket prövar under de återstående åren att variera tillvägagångssättet inom utvärderingsmodellens ramar. Dessutom har Högskoleverket utarbetat en idéskiss till hur ett framtida kvalitetsgranskningssystem kan vara utformat. Idéskissen är underlag för diskussioner i olika sammanhang.

VARIATIONER I TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

I en av utvärderingarna publicerad under år 2004, utvärderingen av personal- och arbetslivsprogrammen, prövades en annan uppläggning av utvärderingsarbetet. Bedömargruppen träffade studenter från samtliga lärosäten som ingick i utvärderingen vid en "hearing". Även representanter för yrkeslivet samlades till en "hearing" med bedömargruppen. Istället för platsbesök genomfördes dialogmöten mellan bedömargruppen och företrädare för tre lärosäten i taget. Erfarenheterna av detta var goda även om det blir svårare att ge specifika rekommendationer till varje lärosäte om bedömarna inte genomför platsbesök på varje ställe.

I förberedelserna för 2005 års utvärderingar har också metoderna för utvärderingsarbetet utvecklats. Förberedelserna för utvärderingen av utbildningar som leder till civilingenjörsexamen har genomförts i nära samarbete med lärosätena. LADOK har kopplats in i beslutet om vilka statistikuppgifter som lärosätena ska skicka in. Även det internationella perspektivet får särskild uppmärksamhet i denna utvärdering. För forskarutbildning inom teknikområdet genomförs en särskild utvärdering där fakultetsnivån snarare än institutionsnivån står i fokus. Även här kommer statistikuppgifter att inhämtas på särskilt vis och sammanställas inför självvärderingsarbetet.

Förberedelserna för 2006 års utvärderingar innebär flera särskilda studier.

Ytterligare en studie som kan ses som en variant av kvalitetsgranskning har varit initiativtagande och deltagande i en jämförande nordisk studie av kvalitetsarbetet vid universitet och högskolor. Studien går ut på att utse det lärosäte som har Nordens bästa kvalitetsarbete. Ett antal lärosäten anmälde bidrag efter en inbjudan från Högskoleverket. Uppsala universitet är Sveriges representant. Under våren 2005 kommer den bästa kandidaten att utses.

IDÉSKISS TILL ETT NYTT KVALITETSGRANSKNINGSSYSTEM

Hur bör grunderna för ett nytt kvalitetsgranskningssystem se ut? Utgångspunkten i Högskoleverkets förslag är erfarenheten att det inte är meningsfullt att upprepa samma utvärderingsystem två gånger efter varandra. Systemet för ämnes- och programutvärderingar måste utvecklas, nya inslag och former för kvalitetsgranskning måste till. En av de viktigaste utgångspunkterna i arbetet är också det internationella sammanhang som svensk högre utbildning ingår i och då framför allt vad som händer inom ramen för Bologna-processen. De tre huvudsyftena med kvalitetsgranskningarna kvarstår: utveckling, kontroll och information. Studentperspektivet fortsätter att vara i fokus för granskningarna. Det internationella jämförande perspektivet är viktigt. Genom det stora antal nationella ämnes- och programutvärderingar som genomförts har lärosätena nu en väsentligt bättre beredskap än tidigare att ta ett eget utökat ansvar för kvalitetsutveckling och kvalitetskontroll. Nu har merparten institutioner prövat på en modell för utvärdering och kvalitetsutveckling och fått konkreta exempel på hur utvärderingar kan genomföras. Ett ökat ansvar för lärosätena själva ligger också i linje med den internationella ut-

vecklingen. Arbetet med ett nytt kvalitetsgranskningssystem är än så länge i förberedelsestadiet och synpunkter och kommentarer inhämtas från flera håll. Högskoleverket avvaktar också synpunkter från regeringen.

Vad tycker rektorerna?

Rektorer för såväl statliga högskolor som enskilda utbildningsanordnare har inbjudits att lämna synpunkter på hur ett framtida system bör vara utformat. Det dominerande intrycket är att rektorerna delar uppfattningen om att lärosätena i framtiden bör ta ett större eget ansvar för kvalitetsgranskningen. Därutöver kan två olika synsätt skönjas i svaren. Å ena sidan önskar man mindre kontroll och mindre arbete, å andra sidan ett system med någon form av ämnes- och programutvärderingar. Några önskar också en större fokusering på resultat. Något som också framförs är vikten av att visa det internationella samfundet att utvärderingarna har en kontinuitet.

Högskoleverkets förslag

Förslaget till framtida kvalitetsgranskningssystem omfattar fem delar.

- Granskningar av lärosätenas egna system för kvalitetskontroll och kvalitetsutveckling.
- Ett mindre antal ämnes- och programutvärderingar med uppföljningsdata som grund.
- Tematiska utvärderingar.
- Prövningar av ”särskilt framstående utbildningsmiljö”.
- Examensrättsprövningar.

Granskningar av lärosätenas egna system för kvalitetskontroll och kvalitetsutveckling. Högskoleverkets roll skulle här vara att granska och bedöma hur lärosätenas kvalitetssystem fungerar, det vill säga få bevis för att de påverkar kvaliteten. Centralt är att resultaten av kvalitetsarbetet fokuseras och att

granskningen omfattar alla nivåer inom ett lärosäte. Större fokus på lärosätenas kvalitetssystem ligger i linje med såväl rektorernas önskemål som med den internationella utvecklingen.

Ett mindre antal ämnes- och programutvärderingar med uppföljningsdata som grund. Ett sätt att länka samman uppföljning och utvärderingar är att låta uppföljningsdata utgöra en grund för vilka utvärderingar som kommer att genomföras. Andra urvalsgrunder kan vara klagomål från studenter eller synpunkter från arbetsgivarhåll. Ämnes- och programutvärderingarna skulle kunna omfatta dels samtliga lärosäten, dels något eller några lärosäten.

Tematiska utvärderingar. Hittills har Högskoleverket kvalitetsgranskat följande teman: jämställdhet, studentinflytande, mångfald, samverkan och internationalisering. Temautvärderingarna har varit viktiga för att sätta fokus på särskilda kvalitetsaspekter och de föreslås fortsätta. Tänkbara teman är att granska samverkan mellan lärosätena och vilka studentstödande åtgärder lärosätena erbjuder studenterna.

Prövningar av ”särskilt framstående utbildningsmiljö”. Prövningar av ”särskilt framstående utbildningsmiljö” är ett nytt inslag i kvalitetsgranskning av svensk högskoleutbildning. Det är dock något som tillämpas i en del andra länder till exempel i Finland, Norge och Storbritannien. Tanken är att en utmärkelse till ”särskilt framstående utbildningsmiljö” ska utdelas efter ett särskilt ansöknings- och nomineringsförfarande. Kraven för att bli nominerad ska vara mycket högt ställda och utmärkelserna ska gälla för en begränsad tidsperiod.

Examensrättsprövningar. Examensrättsprövningar efter ansökan kommer att fortsätta. Vilka examina inom grundutbildningen som kommer att provas i framtiden beror på de förändringar av examensordningen som genomförs utifrån högskolepropositionen i vår. Även för prövningar av examensrätt inom forskarutbildningen är kommande beslut om vetenskapsområdenas vara eller inte vara avgörande.

VAD HÄNDER NU?

För att gå vidare med förslagen pågår tre metodutvecklingsprojekt vid Högskoleverket. De rör lärosätesbedömningar, uppföljningsdata som urvalsgrund för ämnes- och programutvärderingar och prövningar av ”särskilt framstående utbildningsmiljöer”. I projekten inhämtas erfarenheter från såväl Sverige som andra länder. Referensgrupper finns tillsatta eller kommer att tillsättas. En pilotstudie pågår och fler planeras.

En första diskussion av förslagets innehåll har hållits med rektorer och kvalitetsansvariga. Förslaget har då i stort bemötts positivt.

Utbildningsministrarnas möte i Bergen i maj 2005 och de beslut som där fattas kommer att få stor inverkan på utformningen av det framtida kvalitetsgranskningssystemet. Den

kommande högskolepropositionen är också av avgörande betydelse.

I framtagande och genomförande av det nya kvalitetsgranskningssystemet kommer Högskoleverket att samarbeta med företrädare för landets universitet och högskolor, med studentorganisationer och andra intressenter. De kvalitetssäkrande åtgärder som genomförts under innevarande kvalitetsgranskningssystem kommer att fortsätta. Den internationella rådgivande grupp, the Advisory Board, som fortlöpande följt verkets arbete med kvalitetsgranskningarna sedan starten år 2001 träffas nu för sista gången i april 2005 och kommer då att lämna synpunkter på det kommande systemet. Högskoleverket kommer även fortsättningsvis att inhämta synpunkter från internationell expertis på utvärderingsområdet.

REFERENSER

UTVÄRDERINGAR

Utvärderingsrapporter publicerade 2001–2005 återfinns på Högskoleverkets webbplats www.hsv.se. Här anges endast titlar för 2004 års utvärderingar.

Utvärdering av astronomi, fysik, hydrologi och meteorologi vid svenska universitet och högskolor, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:15 R)

Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor. Del 1: Reformuppföljning och kvalitetsbedömning, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R)

Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor. Del 2: Lärosättesbeskrivningar och bedömningar, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R)

Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor. Del 3: Särskilda studier, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R)

Utvärdering av dietistutbildning samt utbildning i hushållsvetenskap, kostvetenskap, kostekonomi, måltidskunskap, klinisk nutrition och nutrition, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:7 R)

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i romanska språk vid svenska universitet och högskolor. Del I: italienska, portugisiska och rumänska, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:3 R)

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i romanska språk vid svenska universitet och högskolor. Del II: spanska, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:3 R)

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i romanska språk vid svenska universitet och högskolor. Del III: franska, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:3 R)

Utvärdering av grund- och forskarutbildning i tyska vid svenska universitet och högskolor, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:13 R)

Utvärdering av grund- och forskarutbildning inom ämnesområdena pedagogik, didaktik och pedagogiskt arbete vid svenska universitet och högskolor. Del 1: Allmänna avsnitt, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:19 R)

Utvärdering av grund- och forskarutbildning inom ämnesområdena pedagogik, didaktik och pedagogiskt arbete vid svenska universitet och högskolor. Del 2: Lärosättesbedömningar, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:19 R)

Utvärdering av grund- och forskarutbildningarna inom filosofiområdet vid svenska universitet och högskolor, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:16 R)

Utvärdering av grundutbildningen och forskarutbildningen i engelska vid svenska universitet och högskolor, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:11 R)

Utvärdering av personal- och arbetslivsprogrammen vid svenska universitet och högskolor, (2004). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2004:28 R)

Utvärdering av tandläkarutbildning och odontologisk grund- och forskarutbildning i Sverige, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:18 R)

Utvärdering av utbildningen i nederländska vid Stockholms universitet, (2004). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2004:26 R)

Utvärdering av ämnena arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, bok- och bibliotekshistoria, informations- och medievetenskap, kulturvård och museologi vid svenska universitet och högskolor, (2004). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2004:27 R)

Utvärdering av ämnet idé- och lärdomshistoria vid svenska universitet och högskolor, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:4 R)

ÖVRIGT

Ackreditering: en öppen fråga, (2003). Stockholm: Högskoleverket och Sveriges universitets- och högskoleförbund. (Högskoleverkets rapportserie 2003:4 R)

Arneklo-Nobin, Birgitta, Ger bildning en professur eller bara mening åt livet? Eller ingetdera?, (2004). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2004:34 R)

Bildning i svensk högre utbildning: en översikt med exempel från 34 lärosäten, (2002). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2002:35 R)

Bildning – paradiset och personligt projekt: några bidrag från Högskoleverkets essätävling för studerande, (2002). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2002:37 R)

Core curriculum – en bildningsresa: utvärdering och beskrivning av ett bildningskoncept för högskolestudenter, (2001). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2001:20 R)

En gränslös högskola? Om internationalisering av grund- och forskarutbildning, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:1 R)

Hur har det gått? En halvtidsrapport om Högskoleverkets kvalitetsgranskningar 2001–2003, (2004). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2004:12 R)

Hur har det gått? Högskoleverkets kvalitetsgranskningar år 2001, (2002). Stockholm: Högskoleverket. ISBN 91-88874-84-2

Hur har det gått? Högskoleverkets kvalitetsgranskningar år 2002, (2003). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2003:21 R)

Högskolan samverkar, (2004). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2004:38 R)

Högskolan samverkar: goda exempel, (2005). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2005:9 R)

Kursvärdering för studentinflytande och kvalitetsutveckling: en antologi med exempel från elva lärosäten, (2004). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2004:23 R)

Mouwitz, Lars, Bildning och matematik, (2004). Stockholm: Högskoleverket. (Högskoleverkets rapportserie 2004:29 R)

Om studierna, bildningen och livet: Vem ska du bli?, Högskoleverket

Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, (2005). Helsinki, Finland: European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2005

Högskoleverket är en central myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, tillsyn, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar och analyser, bedömning av utländsk utbildning och studieinformation.

Högskoleverkets rapportserie 2005:20 R
www.hsv.se